

Tolmačenje v Hiši za otroke

Marta Biber, Helena Biffio Zorko

1 Uvod

Od 19. do 20. marca 2018 je v Ljubljani potekal uvodni sestanek za podrobno pripravo izvedbe projekta Hiše za otroke po modelu Barnahus v Sloveniji. Gre za skupni projekt Sveta Evrope, Evropske unije in slovenskih organov, predvsem Ministrstva za pravosodje RS.

Avtorici tega članka sva bili s strani Sveta Evrope najeti za tolmačenje na tem in tudi naslednjih koordinacijskih sestankih. Med pripravami na tolmačenje in samim tolmačenjem sva se seznanili s konceptom Hiše za otroke – Barnahus, hkrati pa se nama je zastavilo tudi vprašanje: kako bo s tolmačenjem v slovenski Hiši za otroke? Pri tem sva se seveda postavili v položaj tolmačev, ki bodo slej ko prej poklicani tolmačiti v tej ustanovi. Slovenija je namreč že po svoji osnovni geografski legi na stičišču različnih kultur, v zadnjih letih pa je tudi ena od tranzitnih držav na balkanski migracijski poti. Ob nadaljnjem razmisleku nama je zelo hitro postalo jasno, da je tako, kot je večplasten koncept Hiše za otroke, večplastno tudi področje tolmačenja v tej ustanovi. Zastavljajo se vprašanja o ustrezni izobrazbi in strokovnem izpopolnjevanju tolmačev, različnih načinih tolmačenja za različne scenarije in starostne skupine, pravni in strokovni podlagi in še bi lahko naštevali.

Da bi vsaj malo osvetlili to vprašanje, sva zasnovali projekt »Tolmačenje v Barnahusu« z namenom pregleda obstoječega stanja stvari, prepoznavanja primerov dobre prakse

in pravnih podlag ter oblikovanja smernic. Projekt je Oddelek za prevajalstvo vključil v prijavo za sofinanciranje magistrskega študija konferenčnega tolmačenja pri Evropski uniji in septembra 2021 sva začeli z delom. Na pobudo Sabine Klaneček (Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti) ter Andreja del Fabbra, vodje medresorske delovne skupine za Hišo za otroke (Ministrstvo za pravosodje¹), sva stopili v stik z mrežo Promise,² ki se kot evropska pobuda osredotoča na izboljšanje standardov za multidisciplinarno ter medinstitucionalno obravnavo otrok žrtev in prič spolne zlorabe ali drugih oblik nasilja. Ta mreža je na najino pobudo dne 2. marca 2022 organizirala on-line posvet o pomenu tolmačenja v kontekstu Barnahusa, ki se ga je udeležilo več predstavnikov različnih ustanov Barnahus ter njim sorodnih organizacij.

V pričujočem članku izpostavlja svoje prve izsledke, in sicer pregled stanja ter obstoječih pravnih in strokovnih podlag s poudarkom na kontekstu slovenske Hiše za otroke.

2 Barnahus³ – koncept in zgodovina

Idejni oče koncepta Barnahus⁴ je Bragi Guðbrandsson, nekdanji direktor Vladne agencije za zaščito otrok (Government Child Protection Agency) na Islandiji. Islandija je ustanovila Barnahus leta 1998, od takrat pa se je koncept razširil najprej v preostale skandinavske (Švedska – 2005, Norveška – 2007, Danska – 2013), pozneje pa tudi druge evropske države. Z njim se je v Evropi uveljavilo tudi njegovo islandsko poimenovanje, ki je sestavljeno iz besed *barna* (otroci) in *hus* (hiša). V slovenščini se je za Barnahus uveljavilo ime Hiša za otroke.

Izraz center Barnahus se navadno nanaša na otrokom prijazno in varno okolje, ki pod eno streho združuje več služb za obravnavo otrok žrtev spolnega nasilja na usklajen in učinkovit način. S tem ko se službe srečajo pod eno streho, se odpravi potreba po obiskovanju različnih ustanov, ki je za otroka lahko boleča izkušnja. Poleg tega mu na ta način ni treba večkrat ponavljati svoje zgodbe, temveč jo pove le enkrat, kar bistveno zmanjša potencialno ponovno travmatizacijo med postopkom preiskave in postopkom pred sodiščem. Osrednji cilj je usklajevanje vzporednih kazenskih preiskovalnih

1 Oddelek za otrokom prijazno kazensko pravosodje, <https://www.gov.si/drzavni-organi/ministrstva/ministrstvo-za-pravosodje/o-ministrstvu/direktorat-za-kaznovalno-pravo-in-clovekove-pravice/sektor-za-popravo-krivic-in-podporo-zrtvam-kaznivih-dejanj/oddelek-za-otrokom-prijazno-kazensko-pravosodje/>, dostop 1. 3. 2025.

2 Za več informacij o mreži Promise glej: <https://www.barnahus.eu/en/about-us/>, dostop 1. 3. 2025.

3 Za več splošnih informacij o Barnahusu glej: <https://en.wikipedia.org/wiki/Barnahus>, dostop 1. 3. 2025.

4 Povzeto po spletni strani združenja Promise. <https://www.barnahus.eu/en/about-barnahus/>, dostop: 1. 3. 2025.

postopkov in postopkov za zaščito otroka, ključna vloga službe pa je, da zbere veljavne dokaze, ki se lahko uporabijo v sodnem postopku. Pridobivanje informacij poteka s forenzičnim intervjujem, in sicer tako, da se otroka spodbudi k sodelovanju pri razgovoru. Otrok je deležen tudi pomoči in podpore, ki vključuje zdravstveno oceno in oskrbo ter oceno psihičnega stanja in terapijo.

Forenzični intervju je v Sloveniji novost, ki smo jo uvedli skupaj s Hišo za otroke. Prej so organi pregona izvajali le t. i. preiskovalni intervju. Forenzični intervju se izvaja v okviru predkazenskega postopka, ko organi pregona zbirajo dokaze, ki lahko privedejo do uvedbe kazenskega postopka. V poznejših fazah kazenskega postopka, ko je že vložena obtožnica, se otrok praviloma ne zaslišuje več v klasičnem sodnem postopku, temveč se kot dokaz uporabi posnetek forenzičnega intervjuja, ki je bil opravljen v predkazenskem postopku. Cilj tega pristopa je zaščititi otroka pred ponovnimi zaslišanji in nepotrebnim stresom.⁵

Glavno vodilo celotnega procesa obravnave v Hiši za otroke je upoštevanje največje koristi za otroka, v skladu s členom 3.1 Konvencije Združenih narodov o otrokovih pravicah, ki določa: »Pri vseh dejavnostih v zvezi z otroki, bodisi da jih vodijo državne bodisi zasebne ustanove za socialno varstvo, sodišča, upravni organi ali zakonodajna telesa, morajo biti otrokove koristi glavno vodilo.«⁶

Koncept Barnahus v osnovi temelji na podobnem modelu iz ZDA. Gre za Centre za govornišva za otroke (Children's Advocacy Centres – CAC)⁷. Prvi CAC je bil ustanovljen že leta 1985, danes pa jih je po vseh ZDA že več kot 900. V njih delujejo več-disciplinarne ekipe, ki pod eno streho združujejo različne profile strokovnjakov. Med njimi so predstavniki policije, centrov za socialno delo, tožilci, odvetniki, zagovorniki, zdravstveni delavci in terapevti, vsi pa si prizadevajo preprečiti ponovno travmatizacijo otroka kot žrtve ali priče spolnega nasilja. Med obema konceptoma pa obstajajo tudi razlike: ameriški CAC-i so zasebne ustanove, otrok pa mora običajno tudi priti na sodišče, medtem ko Barnahus ustanovi država, prihod otroka na sodišče pa je potreben le, če to odredi sodnik. Načeloma otroku ni treba pričati na sodišču, temveč se kot pričanje lahko uporabi avdio-vizualni posnetek forenzičnega intervjuja. Islandski koncept je torej nadgradnja pristopa, ki ga imajo v ZDA. Projekt je že od začetka izvajala država, sama ustanova pa je bila integrirana v islandski pravosodni sistem in sistem socialne

5 https://www.sodnapraksa.si/?_submit=i%C5%A1%C4%8Di&database%5BSOSC%5D=SOSC&id=51922&page=0&q=id%3A51922&utm_source=chatgpt.com, dostop: 1. 3. 2025.

6 https://www.varuh-rs.si/fileadmin/user_upload/PRAVNE_PODLAGE/Mednarodne_konvencije_-_OZN/Konvencija_o_otrokovih_pravicah/A_-_Konvencija_o_otrokovih_pravicah.pdf, dostop: 1. 3. 2025.

7 <https://www.nationalcac.org/>, dostop: 1. 3. 2025.

zaščite z namenom zagotavljanja otrokom prijaznega pravosodja. Barnahus se financira iz državnega proračuna, postopki, ki se v njem izvajajo, pa so uradni postopki. V Sloveniji ima Hiša za otroke status javnega zavoda.⁸

Za sam koncept Barnahus pa sta bistvena še dva elementa: visoka specializiranost osebja in zunanjih sodelavcev za delo z otroki ter otrokom prilagojeno fizično okolje. Sam forenzični intervju poteka v prijazni manjši sobi, v kateri je prisoten samo izpraševallec. Intervju se prek videokonferenčne povezave prenaša v sobo za opazovanje, kjer ga spremlja večdisciplinarni tim opazovalcev. Intervju usmerja in vodi sodnik, ki je prek tablice ali slušalk povezan z izpraševalcem. V Barnahus po potrebi lahko pride tudi zdravnik in/ali terapevt.

Trenutne članice mreže Promise so: Albanija, Belgija, Bolgarija, Hrvaška, Ciper, Češka, Danska, Anglija, Estonija, Ferski otoki, Finska, Nemčija, Madžarska, Islandija, Irska, Latvija, Moldavija, Nizozemska, Severna Irska, Norveška, Poljska, Portugalska, Škotska, Slovenija, Španija, Švedska in Avstralija. Na posvetu 2. marca 2022 so predstavniki različnih Barnahusov in njim sorodnih ustanov potrdili, da tolmačenje sicer uporabljajo, vendar imajo z njim različne izkušnje, ugotovljeno pa je bilo tudi pomanjkanje ustaljenih protokolov za tolmačenje. Ker je bila Hiša za otroke v Sloveniji takrat tik pred odprtjem in ker je bil za njeno ustanovitev in delovanje sprejet poseben zakon (to je tudi slovenska posebnost – v drugih državah je namreč pravna podlaga za Barnahus integrirana v obstoječe pravne akte), nas je zanimalo, na kakšen način bo ali bi lahko bilo organizirano tolmačenje v tej ustanovi.

3 Pravna podlaga za tolmačenje v Hiši za otroke – mednarodni in slovenski pravni red

3.1 Mednarodni pravni red

Pravica otroka žrtve do tolmačenja in prevajanja je utemeljena na več evropskih oziroma mednarodnih pravnih dokumentih, predvsem na Direktivi 2012/29/EU o določitvi minimalnih standardov na področju pravic, podpore in zaščite žrtev kaznivih dejanj (Direktiva o pravicah žrtev)⁹ in Konvenciji Sveta Evrope o zaščiti otrok pred spolnim izkoriščanjem in spolno zlorabo (Lanzarotska konvencija), ki jo je Slovenija ratificirala

8 Zakon o zaščiti otrok v kazenskem postopku in njihovi celostni obravnavi v hiši za otroke (ZZOK-POHO), 3. člen. Uradni list RS, št. 54/21.

9 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN-SL/TXT/?fromTab=ALL&from=SL&uri=CELEX%3A32012L0029>

leta 2013.¹⁰ V kontekstu Hiše za otroke je pri uveljavljanju pravice do tolmačenja in prevajanja najpomembnejši dokument »Evropski standardi: Smernice za multidisciplinarno in medinstitucionalno obravnavo otrok žrtev in prič nasilja«, ki se povezuje z omenjenima direktivo in konvencijo.¹¹

V Hiši za otroke velja »Standard 1.2, Pravica do izražanja lastnega mnenja v postopkih in prejemanja informacij«, ki otroku žrtvi zagotavlja pravico biti slišan v postopkih in prejeti informacijo. To se navezuje na pravico otrok do udeležbe, ki sodi v splošna načela Konvencije Združenih narodov o otrokovih pravicah (UNCRC). Skladno z 2. odstavkom 12. člena UNCRC »je treba otroku še zlasti zagotoviti možnost biti slišan pri zakonskih in upravnih postopkih, ki vplivajo nanj«.

Direktiva o pravicah žrtev določa vrsto zavezujočih pravic žrtev kaznivih dejanj, vključno s pravico do tolmačenja in prevajanja, v uvodnih izjavah 34 in 36 ter členih 5.2–5.3 ter 7.1–7.8. V 34. uvodni izjavi določa, da bi »brezplačno tolmačenje moralo biti na voljo med zaslišanjem žrtve« ter da »je lahko potreba po tolmačenju in prevajanju odvisna od konkretnih vprašanj, vloge žrtve v ustreznem sistemu kazenskega pravosodja in njenega sodelovanja v postopku ter morebitnih posebnih pravic žrtve«.

Uveljavljanje pravice do tolmačenja se v standardih kakovosti Barnahusa »Standard 6, Forenzični razgovori« in »Standard 8, Terapevtske storitve« povezuje s členom 31.6 Lanzarotske konvencije, ki nalaga, »da so informacije žrtvam dane [...] tako, da je to primerno njihovi starosti in zrelosti, ter v jeziku, ki ga lahko razumejo«.¹²

To konkretno pomeni, da v primeru, če otrok ne razume jezika državnih organov, tolmač sodeluje s specializiranim osebjem v Hiši za otroke. »Standard 6.2, Specializirano osebje«, določa: »Forenzične razgovore opravljajo za to posebej usposobljeni uslužbenci, ki se redno usposabljaajo za izvajanje forenzičnega razgovora.« Hkrati to pomeni tudi, da se njihovo tolmačenje snema, to določa »Standard 6.3, Lokacija in snemanje«: »Forenzični razgovori potekajo v Barnahusu. Razgovori se avdiovizualno posnamejo, da bi se izognili večkratnim razgovorom z različnimi strokovnjaki, ki potrebujejo dostop do otrokovega razkritja,« ter da tolmač tolmači forenzični razgovor, ki je opredeljen v »Standardu 6.4, Multidisciplinarna in medinstitucionalna prisotnost«: »Forenzični razgovor opravi en strokovnjak. Vsi pristojni člani multidisciplinarne medinstitucionalne skupine lahko opazujejo forenzični razgovor bodisi v živo v sosednji sobi bodisi prek posnetka. Obstaja sistem interakcije med izvajalcem razgovora in opazovalci, tako

10 <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2013-02-0058?sop=2013-02-0058>

11 https://www.barnahus.eu/en/wp-content/uploads/2020/11/PROMISEStandards_SI.pdf?utm_source=chatgpt.com, dostop: 1. 3. 2025.

12 https://www.barnahus.eu/en/wp-content/uploads/2020/11/PROMISEStandards_SI.pdf?utm_source=chatgpt.com, dostop: 1. 3. 2025.

da lahko tudi ti otroku prek izvajalca razgovora postavljajo vprašanja.« Tolmač po potrebi tolmači tudi osumljencu ali obdolžencu oziroma v isti zadevi vzporedno delata dva tolmača, en dodeljen otroku in drug dodeljen obdolžencu (»Standard 6.5, Spoštovanje pravice obdolženca do poštenega sojenja in »enakosti moči«): »Vzpostavljeni so dogovori, ki obrambi omogočajo, da prek sodnega zasliševalca zastavlja vprašanja otroku žrtvi/priči. Če ima obdolženec zakonsko pravico opazovati otrokovo pričevanje, se to opravi z avdiovizualnim prenosom, da se prepreči morebiten stik med obtoženim in otrokom.« Svoje tolmačenje pa mora biti tolmač sposoben prilagoditi sposobnosti razumevanja in starosti otroka (»Standard 6.6, Prilagojeno otroku«): »Intervju je prilagojen otrokovi starosti, razvoju in kulturnemu ozadju ter upošteva posebne potrebe, vključno z interpretacijo. To lahko vključuje zmanjšanje dolžine razgovorov, dopuščanje odmorov in morebitno vodenje razgovora v več kot eni seji. Število razgovorov se omeji na minimum, potreben za preiskavo kaznivega dejanja. Če je potrebnih več razgovorov, vodi razgovore isti strokovnjak.«

Tolmač po potrebi tolmači tudi terapevtske storitve (standard 8.1), Pregled in zdravljenje: »Pregled in zdravljenje sta otrokom žrtvam in pričam, ki so napoteni v Barnahus, redno na voljo,« in nujno tesno sodeluje z zadevnimi strokovnjaki oziroma osebjem (standard 8.2, Osebe): »Storitve in zdravljenje na področju duševnega zdravja zagotavljajo za to usposobljeni strokovnjaki s specializiranim strokovnim znanjem.« Tolmač tolmači tako za otroka kot za njegovo družino (Standard 8.3), Informacije in sodelovanje otrok: »Otroci in družina/skrbniki dobijo ustrezne informacije o razpoložljivih načinih zdravljenja in lahko vplivajo na čas, kraj in obliko pomoči,« ter omogoča zagotavljanje podpore (standard 8.4), Krizno posredovanje: »Barnahus ima jasno organizacijsko strukturo in stalno osebje, ki otrokom in družinskim članom/skrbnikom, ki niso storilci zlorabe, redno zagotavlja krizno podporo.«

3.2 Slovenski pravni red

Zakon o zaščiti otrok v kazenskem postopku in njihovi celostni obravnavi v Hiši za otroke (Uradni list RS, št. 54/21) je bil sprejet leta 2021, začel se je uporabljati 1. maja 2022, v praksi pa je začel po 1. maju 2024. Na njegovi podlagi in z namenom, da bi omogočili njegovo izvajanje, je bil izdan Sklep o ustanovitvi Javnega zavoda Hiša za otroke (Uradni list RS, št. 121/21 in 195/21). Oba pravna akta predstavljata osnovno in ključno pravno podlago za izvajanje tolmačenja v Hiši za otroke v Sloveniji.

V zakonu pravica otroka do tolmačenja ni izrecno navedena, vendar iz 3. člena, ki določa, da »državni organi skrbijo [...], da se omogoči, da je otrok slišan [...]«, izhaja, da to velja tudi za otroke, ki ne govorijo slovensko oziroma jezika državnih organov v Sloveniji. Brez tolmačenja iz jezika, ki ga otrok govori in razume, v slovenščino in obratno

otrok ne more biti slišan. Da se je zakonodajalec tega zavedal, potrjuje tudi dejstvo, da je tolmačenje oziroma tolmač v zakonu izrecno naveden v 24. členu: »Sodišče lahko dovoli, da sta poleg otroka in strokovnjaka, ki pomaga pri izvedbi zaslišanja, v prostoru prisotna tudi ena oseba, ki jo otrok sam izbere v skladu z določbami zakona, ki ureja kazenski postopek, in tolmač, če je to potrebno.«

To pomeni, da je tolmač oseba, ki »opravlja naloge po tem zakonu«, a od tolmačenja zakona je odvisno, ali je tudi »udeleženec celostne obravnave«. Glede na dikcijo zakona je tolmač po našem mnenju gotovo »strokovnjak, ki pomaga pri izvajanju zaslišanja otrok«, ne pa strokovnjak, s »pomočjo katerega se opravi zaslišanje« v smislu 16. člena. Zakonsko tolmačenje statusa ali vloge tolmača/tolmačke vpliva na njegov ali njen »dostop do podatkov, potrebnih za pripravo«, zahtevano stopnjo izobrazbe ter možnost udeležbe v izobraževanjih, ki jih Hiša za otroke organizira v skladu s 7. členom. Zavod oziroma Hiša za otroke mora oblikovati in sprejemati programe ter izvajati »usposabljanja in preverjanja znanja strokovnjakov, ki pomagajo pri izvajanju zaslišanja otrok«.

Zakon v 17. členu določa pripravljalni sestanek na podlagi odredbe sodišča, da »o odredbi, času in kraju pripravljalnega sestanka sodišče obvesti zavod, upravičenega tožilca, osumljenca oziroma obdolženca, zagovornika, če ga ta ima, otroka, ki je dopolnil 16 let, zakonitega zastopnika otroka, zagovornika otroka po zakonu o varuhu človekovih pravic, pooblaščenca mladoletnega oškodovanca in pristojni center za socialno delo«. Med osebami, ki jih je treba obvestiti o pripravljalnem sestanku, zakon torej ne omenja tolmača. V skladu z 22. členom so udeleženci pripravljalnega sestanka »strokovnjak zavoda, s pomočjo katerega bo opravljeno zaslišanje otroka, upravičeni tožilec, predstavnik policije, osumljenec oziroma obdolženec, zagovornik, zakoniti zastopnik otroka, pooblaščenec mladoletnega oškodovanca, svetovalec otroka, zagovornik otroka po zakonu o varuhu človekovih pravic in strokovni delavec centra za socialno delo«, pri čemer pa na koncu ni naveden tolmač po potrebi. V skladu s 1. odstavkom 24. člena je pri izvedbi zaslišanja tolmač prisoten v prostoru, kjer zaslišanje poteka. To je tudi edino mesto v zakonu, kjer je tolmač izrecno naveden. Razen tega 2. odstavek istega člena določa, da so »v ločenem prostoru navzoči tudi upravičeni tožilec, osumljenec oziroma obdolženec, zagovornik, zakoniti zastopnik otroka, pooblaščenec mladoletnega oškodovanca, strokovni delavec centra za socialno delo, svetovalec otroka in tehnično osebje zavoda ter druge osebe, katerih navzočnost dovoli sodišče zaradi izvajanja dejavnosti zavoda«. Če osumljenec oziroma obdolženec ne razume slovenskega jezika, ima pravico do tolmačenja v skladu s 1. členom Direktive 2010/64/EU Evropskega parlamenta in Sveta o pravici do tolmačenja in prevajanja v kazenskih postopkih. Na tej podlagi predvidevamo, da je lahko med navedenimi osebami tudi tolmač. Postavlja se vprašanje, ali zakon dovoljuje prisotnost dveh

tolmačev; enega v prostoru, kjer se izvaja zaslišanje, ob otroku, in drugega v ločenem prostoru, ob obdolžencu oziroma osumljencu. Ta zakonska možnost je pomembna zaradi omogočanja različnih modelov tolmačenja v Hiši za otroke, ki bi vključevali dva tolmača v isti zadevi: enega za otroka in enega za obdolženca.

V 28. členu zakon določa, da »ponovno zaslišanje otroka opravi isti strokovnjak kot predhodno, razen če obstaja utemeljen razlog, da zavod imenuje drugega strokovnjaka«, s čemer sledi predvsem namenu preprečevanja reviktimizacije,¹³ (re)travmatizacije in zaščite otroka. Pri ponovnem zaslišanju otroka bi bilo v tem duhu prav tako smiselno najeti tolmača, ki je že tolmačil v isti zadevi, česar pa zakon ne omenja. Zakon v 34. členu opredeljuje tudi krizno podporo, ki jo izvaja svetovalec ali svetovalka, ki se otroku dodeli. Po našem mnenju bi se na enak način moral otroku dodeliti tudi tolmač/tolmačka. Da zakon želi pri obravnavi zagotoviti kontinuiteto, kaže 4. odstavek 34. člena: »Zavod skrbi, da otroka, razen v izjemnih primerih, ves čas obravnave spremlja isti svetovalec,« kar je lahko podlaga za uporabo istega pristopa za tolmača. Ravno tako 34. člen določa, da: »Direktor ali vodja enote zavoda po prejemu odredbe sodišča o zaslišanju ali telesnem pregledu otroka brez odlašanja otroku imenuje svetovalca.« Iz zakona ne izhaja, kdo imenuje tolmača; sodišče ali direktor zavoda. Sodišče ima na voljo seznam sodnih tolmačev, a bilo bi priporočljivo, da bi imela Hiša za otroke svoj, interni seznam usposobljenih tolmačev, s katerimi bi redno sodelovali. V luči zagotavljanja kontinuitete tako pri svetovalcih kot pri tolmačih bi bilo smiselno, da jih imenuje direktor zavoda in da se tudi za tolmače smiselno uporablja 5. odstavek 34. člena: »Svetovalec sme dostopati do vseh podatkov, ki jih obdeluje zavod in ki jih potrebuje pri svojem delu.« Razen tega v skladu s 37. členom zavod otroku zagotavlja krizno podporo in psihosocialno pomoč. V tem segmentu bi bilo smiselno opredeliti, omogočiti in načrtovati tesno in kontinuirano sodelovanje med tolmačem in svetovalcem v skladu s ciljem »zagotavljanja največjih koristi za otroka«, kar je osnovni namen zakona (1. člen).

Poleg tega zakon v 7. členu predpisuje oblikovanje in izvajanje programov multidisciplinarnih in medinstitucionalnih usposabljanj, v katera bi bilo smiselno vključiti tudi tolmače, še posebej glede na 5. odstavek 7. člena, ki določa, da »Zavod svoje naloge izvaja kot multidisciplinarno in medinstitucionalno sodelovanje in upravljanje posameznih zadev«. (Sklep o ustanovitvi zavoda med dejavnostmi zavoda v 7. členu vključuje tudi »M/74.300 Prevajanje in tolmačenje« po standardni klasifikaciji dejavnosti.)

13 Reviktimizacija pomeni proces večkratne viktimizacije, ko žrtev ob pripovedovanju ponovno podživlja prestano kaznivo dejanje. (Re)travmatizacija je postopek ponovitve travmatičnega stanja, ki ga sproži dogodek, na primer več zaslišanj na sodišču ali več razgovorov.

Sodni tolmači, ki tolmačijo v Hiši za otroke, se morajo ravnati po Zakonu o sodnih izvedencih, sodnih cenilcih in sodnih tolmačih¹⁴ (ZSICT) (Uradni list RS, št. 22/18 in 3/22 – ZDeb) ter Pravilniku o sodnih izvedencih, sodnih cenilcih in sodnih tolmačih¹⁵ (Uradni list RS, št. 84/18 in 148/21). Oba pravna akta sta izrazito formalistična in ne določata razmer in načina dela tolmačev, niti ne predpisujeta ravni tolmaških usposobljenosti, kompetenc in kakovosti.

Na ravni mednarodne in nacionalne primarne zakonodaje je pravica do tolmačenja ter prevajanja utemeljena in zagotovljena. Na ravni sekundarne zakonodaje, ki omogoča uveljavljanje pravic, pa je za zdaj še praznina. Ker je tolmačenje v Hiši za otroke izrazito specifično in zahteva zelo raznovrstne kompetence, zmogljivosti in usposabljanje tolmačev, bi bili na nacionalni ravni potrebni pravni dokumenti, ki bi določali vsebino tolmaškega dela, način sodelovanja s Hišo za otroke, vključenost tolmača v interdisciplinarni pristop in pogoje za delo tolmačev, vse utemeljeno na mednarodnih in domačih standardih ter obstoječih etičnih kodeksih za tolmače in usklajeno z njimi.

4 Zaključek

V Hiši za otroke se v skladu z modelom Barnahus vse storitve izvajajo na eni lokaciji. To je osnovno načelo delovanja tega modela, saj se storitve prilagajajo otroku, in ne obratno. Skupni fokus strokovnih delavcev in primerjave metod dela, kontinuirano sodelovanje ter razumevanje vlog različnih strokovnjakov prispevajo k povečani sinergiji in uspešnosti služb. Tolmači za zdaj niso vključeni v nabor strokovnjakov Barnahusa. Na splošno se jih dojema (in najema) kot zunanji servis, brez poglobljenega razumevanja njihovega dela in vloge. Zaradi tega umanjajo sinergijski učinki, do katerih bi lahko prišlo ob večji integraciji tolmačev v ekipo strokovnjakov Barnahus. Naša nadaljnja prizadevanja bodo usmerjena v oblikovanje dokumentov in usposabljanj za izboljšanje tega stanja. Prvi korak bi bil prav gotovo sprememba v Standardih kakovosti za Barnahus, saj bi s tem izpostavili potrebo po strukturiranemu pristopu k tolmačenju v vseh državah, kjer se ta model uporablja. Iz naše analize mednarodnih in slovenskih pravnih podlag izhaja, da je tolmačenje tako v Hiši za otroke kot tudi na splošno v ustanovah Barnahus pravica, in ne le servis, ter da je treba za njeno učinkovito uresničevanje uvesti sistemske spremembe na področju izobraževanja in certificiranja tolmačev.

14 <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO7726>

15 <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=PRAV13490>

Viri in literatura

- Brošura Sveta Evrope za Barnahus. <https://rm.coe.int/zascita-otrok-pred-spolnim-izkoriscanjem-otrokom-prijazna-multidiscipl/16808acd37>. Dostop: 1. 3. 2025
- About Barnahus. Spletna stran mreže Promise. <https://www.barnahus.eu/en/about-barnahus/>
- Promise Barnahus Network. <https://www.barnahus.eu/en/>. Dostop: 1. 3. 2025
- Standardi kakovosti za Barnahus. <https://barnahus.eu/barnahus/the-practice-in-barnahus/standards/>. Dostop: 7. 3. 2025
- Direktiva 2012/29/EU o določitvi minimalnih standardov na področju pravic, podpore in zaščite žrtev kaznivih dejanj (Direktiva o pravicah žrtev). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN-SL/TXT/?fromTab=ALL&from=SL&uri=CELEX%3A32012L0029>. Dostop: 1. 3. 2025
- Konvencija Sveta Evrope o zaščiti otrok pred spolnim izkoriščanjem in spolno zlorabo (Lanzarotska konvencija). <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2013-02-0058?sop=2013-02-0058>. Dostop: 1. 3. 2025
- Evropski standardi: Smernice za multidisciplinarno in medinstitucionalno obravnavo otrok žrev in prič nasilja. https://www.barnahus.eu/en/wp-content/uploads/2020/11/PROMISEStandards_SL.pdf. Dostop: 1. 3. 2025

Povzetek

Barnahus (Hiša za otroke) je otrokom prijazna interdisciplinarna ustanova, kjer strokovnjaki pod eno streho preiskujejo sume spolne zlorabe otrok in jim kot žrtvam ali pričam ponujajo podporo. Prvi Barnahus so odprli na Islandiji, od koder se je kot dobra praksa razširil po Evropi. Posebnost Barnahusa je, da otroci, ki so žrtve ali priče spolne zlorabe, pridejo v eno ustanovo, kjer usposobljeno osebje opravi vse, kar je ključno za kazenski postopek (forenzični razgovor, prva psihosocialna pomoč, zdravniški pregled).

Slovenija je ta model sprejela in leta 2022 odprla Hišo za otroke. Avtorici tega članka sva simultano in konsektivno tolmačili na srečanjih v Sloveniji, ki so jih skupaj organizirali Svet Evrope, Ministrstvo za pravosodje Republike Slovenije in Evropska komisija. Tako sva ugotovili, da manjka pomemben vidik – tolmačenje za neslovensko govoreče žrtve in njihove sorodnike. Slovenija je v križišču zakonitih in nezakonitih migracijskih poti in zato je pogosto potrebno tolmačenje. Vlogo tolmačev, način dela in kodeks ravnanja bi bilo treba vnaprej jasno opredeliti, da bi se izognili improvizaciji in nepotrebnemu stresu za žrtve ter njihove sorce. Tolmači v Barnahusu, tudi pogodbeni, bi morali opraviti posebno usposabljanje, njihovo delo pa mora temeljiti na strokovni podlagi in preverjenih praksah.

Ključne besede: Barnahus, Hiša za otroke, otrokom prijazno pravosodje, največja korist za otroka, otrokovo razkritje, forenzični intervju

Abstract

Interpreting in Barnahus

Barnahus (Children's House) is a child-friendly, interdisciplinary institution where experts work under one roof to investigate suspected cases of child sexual abuse and provide support to the victims. The first Barnahus was established in Iceland, from where it spread across Europe as a model of good practice. The

key feature of Barnahus is that child victims of sexual abuse come to a single institution, where trained professionals carry out all the essential procedures for criminal proceedings (forensic interview, initial psychosocial support, medical examination).

Slovenia adopted this model and opened its Children's House (*Hiša za otroke*) in 2022. The authors of this article worked as simultaneous and consecutive interpreters at meetings in Slovenia, jointly organized by the Council of Europe, the Ministry of Justice of the Republic of Slovenia, and the European Commission. Through this experience, we identified a crucial missing element: interpreting services for non-Slovenian-speaking victims and their relatives. Slovenia lies at the crossroads of legal and illegal migration routes, meaning that such interpreting is frequently necessary.

The role of interpreters, their working methods, and their code of conduct should be clearly defined in advance to prevent improvisation and unnecessary stress for victims and their families. Interpreters in Barnahus, even those working on a contractual basis, should thus undergo specialized training, and their work must be based on professional standards and proven best practices.

Keywords: Barnahus, Children's House, child-friendly justice, best interests of the child, child's disclosure, forensic interviews

O avtoricah

Marta Biber je stalna sodna tolmačka za angleški in hrvaški jezik ter akreditirana tolmačka za delo v institucijah EU. Njena materna jezika sta slovenščina in hrvaščina, s katerima dela v kombinaciji z angleščino, srbsko in italijanščino. Od leta 2015 se posveča predvsem sodnemu tolmačenju. Je članica izpitnih komisij za sodne tolmače za angleščino in hrvaščino ter članica Stalnega strokovnega telesa za sodno tolmačenje in prevode (Ministrstvo za pravosodje RS). Kot predavateljica prevajanja in tolmačenja sodeluje z Univerzo v Mariboru in Univerzo v Ljubljani ter Pravosodno akademijo v Zagrebu (Ministrstvo za pravosodje RH). Od leta 2009 je članica AIIC, Mednarodnega združenja konferenčnih tolmačev.

Elektronski naslov: marta.biber.int@gmail.com

Helena Biffio Zorko je specialistka konferenčnega tolmačenja, akreditirana za delo v institucijah EU. Vrsto let je tudi poučevala tehnike konferenčnega tolmačenja na Oddelku za prevajalstvo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Deluje kot svobodna konferenčna tolmačka s sedežem v Ljubljani.

Elektronski naslov: helena.biffio@guest.arnes.si